

Bebyggelse og erhverv i Odense og Aalborgs vikingetid og tidlige middelalder

Katalog

From Central Space to Urban Place

Af Christian Vrængmose Jensen

CENTRUM. Forskningscenter for centralitet. Rapport nr. 8 2021"

9 ODENSE
BYS MUSEER

CENTRUM. Forskningscenter for centralitet. Rapport nr. 8 2021"

E-publikation udgivet af Forskningscenter CENTRUM ved Odense Bys Museer 2021

ISBN 978-87-90267-43-8

© Odense Bys Museer & forfatteren/forfatterne

Redaktion: Mads Runge

Odense Bys Museer

Overgade 48

5000 Odense C

museum@odense.dk

www.odensebymuseer.dk

www.odensebymuseer.dk/forskning/forskningscentret-centrum

Indhold

Indledning.....	5
Katalog - bebyggelse og erhverv i Odense by.....	6
080407 Odense sogn.....	6
Stednavn: Vestergade 70-74.....	6
Stednavn: Gråbrødre Plads.....	6
Stednavn: Mageløs 7.....	7
Stednavn: Vestergade 43-49.....	7
Stednavn: Overgade 28.....	8
Stednavn: Vestergade 25.....	9
Stednavn: Filosofgangen 9-17.....	9
Stednavn: Overgade 34.....	10
Stednavn: Skt. Knuds Plads I.....	10
Stednavn: Skt. Knuds Plads II.....	11
Stednavn: Lotzes Have.....	11
Stednavn: Marie Jørgensens Skole.....	12
Stednavn: Flakhaven.....	12
Stednavn: Klingenberg.....	13
Stednavn: Klosterbakken.....	13
Stednavn: Albani Torv.....	14
Stednavn: I. Vilhelm Werners Plads.....	14
Stednavn: Mageløs/Klaregade.....	15
Stednavn: Claus Bergsgade 4-6.....	16
Stednavn: Skomagerstræde/Overgade 1-3.....	17
Stednavn: Vestergade 13-15.....	17
Stednavn: Skt. Jørgensgården.....	18
Stednavn: Møntergården.....	18
Stednavn: Overstræde 1.....	19
Katalog - bebyggelse og erhverv i Aalborg by.....	20
120516 Aalborg sogn.....	20
Stednavn: Budolfi Plads.....	20
Stednavn: Store Nygade.....	20

Stednavn:	Budolfi Plads	21
Stednavn:	Aalborg ukendt.....	22
Stednavn:	Nørregade 1.....	23
Stednavn:	Nørregade 5.....	24
Stednavn:	Strandstien.....	24
Stednavn:	Algade 21/Roldgade 1.....	25
Stednavn:	Strandstien.....	26
Stednavn:	C.W. Obels Plads	26
Stednavn:	Bredgade 4.....	27
Stednavn:	Algade 39-41/Kirkegyde 3.....	28
Stednavn:	Algade 39-41/Kirkegyde 1-9.....	29
Stednavn:	Algade 45.....	29
Stednavn:	Algade 19.....	30
Stednavn:	Algade 11.....	31
Stednavn:	Østerågade m.fl.	31
Stednavn:	Bredegade 7.....	33
Stednavn:	Algade 48.....	34
Stednavn:	Algade, ud for nr. 19.....	34
Stednavn:	Bredegade 9.....	35
Stednavn:	Algade 9.....	36
Stednavn:	Algade 28.....	37
Stednavn:	Vesterbro 68	38
Stednavn:	Budolfi Plads	38
Stednavn:	Algade 16.....	39
Stednavn:	Algade 33.....	40
Stednavn:	Nørregade	40
Stednavn:	Vingårdsgade/Jernbanegade/Budolfi Plads/Algade.....	41
Enkeltfund/løsfund.....		42
Stednavn:	Østerå.....	42
Stednavn:	Niels Ebbesensgade/Danmarksgade	42
Stednavn:	Rantzausgade/Mølle Plads.....	43
Litteratur		44

Indledning

I forbindelse med projektet *From Central Space to Urban Place*, finansieret af Velux-fonden, blev arkæologiske lokaliteter i Odense og Aalborg by med spor af bebyggelse og erhverv fra vikingetid og tidlig middelalder gennemgået og analyseret. Fundene udgør en væsentlig del af empirien for Christian Vrængmose Jensens kapitel 7.2. *Settlement in Aalborg and Odense* i den kommende publikation (Runge *et al.* 2021). Materialet fremlægges her i katalogform fordelt på arkæologiske lokaliteter for at give andre muligheden for at danne sig et indtryk af genstandene og de udpegede fundkompleksers karakter, herunder topografisk placering, udgravningsaktivitet, anlægstyper, fundtyper og dateringsgrundlag. Desuden er der henvisninger til relevant litteratur. Der er tale om et arbejdsredskab til brug for projektet, og rapporten er dermed ikke en endegyldig publicering, men en status quo over situationen anno 2018.

I teksten henvises til disse rapporter:

OBM = Udgravningsrapport fra Odense Bys Museer

ÅHM = Udgravningsrapport fra Aalborg Historiske Museum

NNU = Nationalmuseets naturvidenskabelige undersøgelser.

Poz = ¹⁴C-rapport fra Poznan Radiocarbon Laboratory, Polen.

Dendro.dk rapport = dendrokronologisk rapport fra dendro.dk

Katalog - bebyggelse og erhverv i Odense by

080407 Odense sogn

Stednavn: Vestergade 70-74

Journalnr.: VG 84, OBM 8236

Lokalitetsnr.: 65

Datering: 800-1100

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Håndværk.

Centralitetsmarkør, undertype:

Kolde håndværk, varme håndværk, fiskeri.

Topografisk placering:

Ved Odense å, ca. 3,5 km fra Odense Fjord i fugleflugt og ca. 11 km opstrøms åen.

Areal:

90 m².

Udgravningsaktivitet:

Udgravning udført i 1984, hvor der blev udgravet dele af grubehus, et formodet langhus, gruber og stolpehuller i undergrunden. Ingen tilhørende kulturlag var bevaret. Begge huse viste reparationsspor, der tyder på lang tids brug. Lokaliteten tolkedes som et værkstedområde, der havde været i brug i perioden fra 800-900-tallet til frem mod 1100. Fund af Østersøkeramik i grubehusets øvre fyld og i stolpehuller tydede på at bebyggelsen med langhuse er yngre end grubehuset, og måske først er kommet til tidligst efter ca. 950. Først efter dette tidspunkt regnes det for sikkert, at pladsen har tilknyttet en permanent beboelse.

Anlægstyper:

Ardspor, grubehus, gruber, langhus, stolpehuller.

Fund:

Digler, enkeltkam, glasing, glasperle, keramik (fladbundet og måske halvkuglekar), klæbersten, knive, lyster, patrice af bronze i Borrestil, pilespids (nåleformet), slagge, støbeaffald (bronzesmelteklumper), støbeformsfragment, tenvægte (koniske), vævevægte, Østersøkeramik, evt. dorne.

Dateringsgrundlag:

Genstandstypologi. Den ældste fase med bundlaget i grubehuset dateredes på baggrund af fund af keramik, tenvægte, kam og en lyster. Hertil kommer især en smykkepatrice i Borrestil fra fladen uden anlæg.

Litteratur:

Christensen 1988; Henriksen 2016; Jacobsen 2001: 72; Runge & Hansen (red.) 2017; Runge og Henriksen 2018.

Stednavn: Gråbrødre Plads

Journalnr.: OBM 8232

Lokalitetsnr.: 66

Datering: 1000-tallet?

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Håndværk.

Centralitetsmarkør, undertype:

Varme håndværk, kolde håndværk.

Topografisk placering:

Ved Odense å, ca. 3,5 km fra Odense Fjord i fugleflugt og ca. 11 km opstrøms åen.

Areal:

Udgravningsaktivitet:

Udgravninger i 1982 og 1990. Under rester af gråbrødrekestret fandtes spor efter en ældre bebyggelse i form af affaldsgruber, stolpehuller, en formodet brønd og meget Østersøkeramik.

Anlægstyper:

Gruber og stolpehuller.

Fund:

Et par bronze-/messingbarrer (muligvis), tenvægt, Østersøkeramik, mønt (byzantinsk follis fra 1000-tallet NM FP 4144)

Dateringsgrundlag:

Usikkert dateret på grundlag af keramik.

Litteratur:

Jacobsen 2001: 73. Heijne 2004: 342.

Stednavn: Mageløs 7

Journalnr.: OBM 8277

Lokalitetsnr.: 67

Datering: 1000-tallet?

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Håndværk.

Centralitetsmarkør, undertype:

Kolde håndværk, varme håndværk.

Topografisk placering:

Ved Odense å, ca. 3,5 km fra Odense Fjord i fugleflugt og ca. 11 km opstrøms åen.

Areal:

57 m².

Udgravningsaktivitet:

Udgravning i 1985 af gruber, lav grøft, pælehuller og stolpehuller.

Anlægstyper:

Gruber, grøft, pælehuller og stolpehuller

Fund:

Bronzeblik, bronzeslagger, essesten, jernslagge, knogleender (afsavede), tak (bearbejdet til kamme), tenvægt af bly, Østersøkeramik, 2 vendiske knviskedebeleslag, måske "nåleformet" pile-spids.

Dateringsgrundlag:

Keramik.

Litteratur:

Jacobsen 2001: 75.

Stednavn: Vestergade 43-49

Journalnr.: OBM 8240, 8260, 9793

Lokalitetsnr.: 80

Datering: 900-1100

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Håndværk.

Centralitetsmarkør, undertype:

Varme håndværk

Topografisk placering:

Ved Odense å, ca. 3,5 km fra Odense Fjord i fugleflugt og ca. 11 km opstrøms åen.

Areal:

Ca. 300 m².

Udgravningsaktivitet:

Adskillige mindre udgravninger udført i perioden 1985-1999. Anlæg såsom et ildsted, en stenbe-
lægning og en eller to brønde, den vestlige bygrøft blev dateret bredt til middelalderen. Tre gru-
ber, der indeholdt Østersøkeramik, trætallerken, kamfragment og en bronzenål, blev dateret til
vikingetid/ældre middelalder. Lokaliteten tolkedes samlet som et område, der har haft perma-
nent bebyggelse engang i perioden 900-1100.

Anlægstyper:

Gruber.

Fund:

Østersøkeramik, trætallerken, kamfragment og en bronzenål. Muligvis Pingsdorferkeramik. Store
jernslagge.

Dateringsgrundlag:

Genstandstypologi.

Litteratur:

Henriksen 2016; Jacobsen 2001: 81; Runge og Henriksen 2018.

Stednavn: Overgade 28

Journalnr.: OBM 8256

Lokalitetsnr.: 83

Datering: 1000-tallet?

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Håndværk.

Centralitetsmarkør, undertype:

Varme håndværk.

Topografisk placering:

Ved Odense å, ca. 3,5 km fra Odense Fjord i fugleflugt og ca. 11 km opstrøms åen.

Areal:

33 m².

Udgravningsaktivitet:

Udgravning i 1989 i baggård til byhus. Under faser fra yngre middelalder blev der truffet en
brønd og en tvivlsom brønd/grube. Desuden sås enkelte stolpehuller. Anlæggene stammer fra en
bebyggelse, der er ældre end Sortebrødreklostret.

Anlægstyper:

Brønd, gruber, måske stolpehuller.

Fund:

Smelteklumper af bronze, jernslagge, Østersøkeramik.

Dateringsgrundlag:

Keramik.

Litteratur:

Jacobsen 2001: 83.

Stednavn: Vestergade 25

Journalnr.: OBM 8252

Lokalitetsnr.: 84

Datering: 1000-tallet?

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Håndværk.

Centralitetsmarkør, undertype:

Varme håndværk, kolde håndværk.

Topografisk placering:

Ved Odense å, ca. 3,5 km fra Odense Fjord i fugleflugt og ca. 11 km opstrøms åen.

Areal:

Udgravningsaktivitet:

Anlægstyper:

Fund:

Bronzeblik, slagge, konisk og dobbeltkonisk tenvægt.

Dateringsgrundlag:

Litteratur:

Jacobsen 2001: 85f.

Stednavn: Filosofgangen 9-17

Journalnr.: OBM 8236

Lokalitetsnr.: 89

Datering: 1000-tallet?

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Håndværk.

Centralitetsmarkør, undertype:

Kolde håndværk, varme håndværk.

Topografisk placering:

Areal:

Udgravningsaktivitet:

Et antal mindre felter (A-E) udgravet i 1988. En række anlæg blev udgravet og dateret til efter 1100. Sagen er her medregnet på grund af fund af Pingsdorfkeramik.

Anlægstyper:

Fund:

Kuglekar, Pingsdorfkeramik, ben- og takaffald.

Dateringsgrundlag:

Keramik.

Litteratur:

Henriksen 2016, Jacobsen 2001: 85.

Stednavn: Overgade 34**Journalnr.:** OBM 8261**Lokalitetsnr.:** 93**Datering:** 1000-tallet?**Centralitetsmarkør, hovedtype:**

Håndværk.

Centralitetsmarkør, undertype:

Kolde håndværk, varme håndværk.

Topografisk placering:

Ved Odense å, ca. 3,5 km fra Odense Fjord i fugleflugt og ca. 11 km opstrøms åen.

Areal:**Udgravningsaktivitet:**

Udgravning i 1991 af gruber og stolpehuller – teglfrie og bl.a. med Østersøkeramik.

Anlægstyper:

Gruber og stolpehuller.

Fund:

Østersøkeramik, granatglimmerskifer, bennåle, bronzeslagger, smelteklumper, bronzeblik.

Dateringsgrundlag:

Genstandstypologi.

Litteratur:

Henriksen 2016; Jacobsen 2001: 87.

Stednavn: Skt. Knuds Plads I**Journalnr.:** OBM 9784**Lokalitetsnr.:** 100**Datering:** 1000-tallet?**Centralitetsmarkør, hovedtype:**

Handel, håndværk, kult og religion.

Centralitetsmarkør, undertype:

Varme håndværk.

Topografisk placering:

Ved Odense å, ca. 3,5 km fra Odense Fjord i fugleflugt og ca. 11 km opstrøms åen.

Areal:**Udgravningsaktivitet:**

I to søgegrøfter mellem domkirken og rådhuset blev der fundet stolpehuller og grøfter, der var ældre end kirkegårdene ved Skt. Knuds og Albani kirker. De tolkedes at stamme fra mindst tre huse i en bebyggelse, der var ældre end etableringen af de nævnte kirker.

Anlægstyper:

Langhuse.

Fund:

Mønt (Knud den Store el. Hardeknud – 9784X195, NM FP 5877), vendisk knivskedebeslag, plankonveks slagge, lidt bly/tin?, små smelteklumper.

Dateringsgrundlag:

Stratigrafi. Med bl.a. dendrokronologisk datering til 1120'erne af stolpe, der skærer frådstenslag.

Litteratur:

AUD 1998: 157, 287, 289; Henriksen 2016; Jacobsen 2001: 89; Runge & Hansen (red.) 2017; Runge & Henriksen 2018.

Stednavn: Skt. Knuds Plads II

Journalnr.: OBM 9785

Lokalitetsnr.: 100

Datering: 1000-tallet?

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Håndværk, handel.

Centralitetsmarkør, undertype:

Varme håndværk.

Topografisk placering:

Ved Odense å, ca. 3,5 km fra Odense Fjord i fugleflugt og ca. 11 km opstrøms åen.

Areal:

Udgravningsaktivitet:

I en søgegrøft og 6 mindre søgehuller blev der fundet to stolpehulsrækker, hvoraf den ene var i en grøft. De var ældre end et frådstenslag og begravelserne ved Skt. Knud og Albani, og tolkedes at stamme fra et hegn og et hus i en bebyggelse, der var ældre end de nævnte kirker.

Anlægstyper:

Hus, hegn.

Fund:

Remende (evt. fra YGJ), remhægte, lidt klippet bronzeblik, 3 mønter fra Knud den Hellige.

Dateringsgrundlag:

Stratigrafi og møntfund.

Litteratur:

Henriksen 2016; Jacobsen 2001: 89; Runge & Hansen (red.) 2017; Runge & Henriksen 2018.

Stednavn: Lotzes Have

Journalnr.: OBM 8204

Lokalitetsnr.: 103

Datering: 1000-tallet?

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Håndværk.

Centralitetsmarkør, undertype:

Kolde håndværk, varme håndværk.

Topografisk placering:

Ved Odense å, ca. 3,5 km fra Odense Fjord i fugleflugt og ca. 11 km opstrøms åen.

Areal:

534 m²

Udgravningsaktivitet:

534 m² udgravet i 1995. Herved fandtes bl.a. gruber. I 2002 blev påvist et formodet forsvarsværk i tilknytning til byens nordlige afgrænsning, Rosenbækken. Boreprøver har vist 0,5 m kulturlag på stedet. Udgravning foretaget igen i 2018 på lokaliteten.

Anlægstyper:

Gruber, forsvarsværk?

Fund:

Østersøkeramik, koniske tenvægte af ler og bly (måske redeponerede), bronzeblik og -klip, digel, bronzebarre, bronzesmeltesklumper, formodet blæsebælgstud af bronze, mange sakse, vævævægte.

Dateringsgrundlag:

Genstandstypologi.

Litteratur:

Henriksen 2016; Jacobsen 2001: 91.

Stednavn: Marie Jørgensens Skole

Journalnr.: OBM 9395

Lokalitetsnr.: 105

Datering: 1000-tallet?

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Centralitetsmarkør, undertype:

Topografisk placering:

Ved Odense å, ca. 3,5 km fra Odense Fjord i fugleflugt og ca. 11 km opstrøms åen.

Areal:

Udgravningsaktivitet:

Udgravning i 1996 af gruber med bl.a. Østersøkeramik.

Anlægstyper:

Gruber.

Fund:

Østersøkeramik.

Dateringsgrundlag:

Litteratur:

Henriksen 2016; Jacobsen 2001: 92.

Stednavn: Flakhaven

Journalnr.: OBM 8250

Lokalitetsnr.: 108

Datering: 1000-tallet?

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Håndværk.

Centralitetsmarkør, undertype:

Kolde håndværk, varme håndværk.

Topografisk placering:

Ved Odense å, ca. 3,5 km fra Odense Fjord i fugleflugt og ca. 11 km opstrøms åen.

Areal:**Udgravningsaktivitet:**

Udgravning i 1987 af diffuse fyldskifter, der indeholdt Østersøkeramik.

Anlægstyper:**Fund:**

Østersøkeramik, små beslag, slagger, bronze-/messingklip, smelteklumper af kobberlegering, bronzenitter mm., der vinder om intensivt gørtlerarbejde. Ciseleringsværktøj.

Dateringsgrundlag:

Keramik. Nogle af metalfundene er dateret til høj- og senmiddelalder, og er det tvivlsomt om metalhåndværket overhovedet er ældre end 1100?

Litteratur:

Henriksen 2016, Jacobsen 2001: 93.

Stednavn: Klingenberg

Journalnr.: OBM 9791

Lokalitetsnr.: 109

Datering: 700-1100

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Håndværk.

Centralitetsmarkør, undertype:

Kolde håndværk, varme håndværk.

Topografisk placering:

Ved Odense å, ca. 3,5 km fra Odense Fjord i fugleflugt og ca. 11 km opstrøms åen.

Areal:**Udgravningsaktivitet:**

I gruber, der var gravet ned i undergrunden, blev der fundet tildannet knogle og tak, der vidnede om kamfremstilling. Desuden fandtes spor efter arbejde med jern og bronze. En af gruber blev af udgraveren foreslået at være et grubehus. En 4 m lang række stolpehuller stammede fra et hus. Aktiviteterne blev ikke dateret nærmere end yngre jernalder-ældre middelalder.

Anlægstyper:

Gruber, grubehus?, langhus.

Fund:

Halvkuglekar, Østersøkeramik, affald fra jernhåndtering, lidt bronzeaffald, kammageraffald, knogle, tak,

Dateringsgrundlag:**Litteratur:**

Henriksen 2016; Jacobsen 2001: 94; Runge & Hansen (red.) 2017; Runge & Henriksen 2018.

Stednavn: Klosterbakken

Journalnr.: OBM 9397

Lokalitetsnr.: 109

Datering: 1075-1100

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Håndværk, kult og religion.

Centralitetsmarkør, undertype:

Kolde håndværk

Topografisk placering:

Ved Odense å, ca. 3,5 km fra Odense Fjord i fugleflugt og ca. 11 km opstrøms åen.

Areal:**Udgravningsaktivitet:**

Ved udgravningen i 2000 Blev der fundet vest-enden af et treskibet langhus, der havde Østersøkeramik og frådsten i stolpehullerne.

Anlægstyper:

Langhus.

Fund:

Østersøkeramik, frådsten, ringnål af bronze, tenvægt af sandsten, koniske tenvægte af ler, en del kraftige synåle af ben.

Dateringsgrundlag:

Keramik og frådsten.

Litteratur:

Henriksen 2016; Runge og Henriksen 2018.

Stednavn: Albani Torv

Journalnr.: OBM 8541

Lokalitetsnr.: 117

Datering: 1000-tallet.

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Håndværk., kult og religion.

Centralitetsmarkør, undertype:

Varme håndværk.

Topografisk placering:**Areal:****Udgravningsaktivitet:**

Udgravning af kirketomt og kirkegård. Desuden ret omfattende spor efter bronzearbejde.

Anlægstyper:**Fund:**

Mange små bronzeklumper, bronzeblik, bronzetråd, armring fra YBA. Mønt.

Dateringsgrundlag:**Litteratur:**

Arentoft 1985; Heijne 2004: 342; Henriksen 2016; Jacobsen 2001: 97.

Stednavn: I. Vilhelm Werners Plads

Journalnr.: OBM 9776

Lokalitetsnr.: 130

Datering: 875-1100

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Infrastruktur, håndværk, handel

Centralitetsmarkør, undertype:

Kolde håndværk, varme håndværk.

Topografisk placering:

Ved Odense å, ca. 3,5 km fra Odense Fjord i fugleflugt og ca. 11 km opstrøms åen.

Areal:

Mere end 2600 m².

Udgravningsaktivitet:

Udgravninger udført i 2012-2016, der viste vejforløb fra 1000-tallet samt ældre gruber og stolpehuller. Af sidstnævnte kunne der udskilles to mulige huskonstruktioner, formentlig fra tiden før 1000. Den ene (APC) kan alternativt være et hegn eller fra en trævej. Et stolpehul herfra gav dateringen 777-991 (95%), men ellers ingen daterende fund. Det andet hus (ACU) var én-skibet og målte 3,5-4,5x12-15 m. Fra 4 stolehuller er der lavet 4 ¹⁴C-dateringer, der har givet en forsigtig datering af husets ældste fase til perioden fra slutningen af 800-tallet til ca. 950. Husets anden fase, hvor nordvæggen er rykket 0,75 m mod nord skulle herefter strække sig ind i 1000-tallet. Et formodet tredje hus (ATN) blev registeret ved en 7,8 m lang stolpehulsrække. Det dateredes mest sandsynligt til efter 1000 på grundlag af Østersøkeramik og ¹⁴C-dateringer. Der blev kun set sporadiske handels- og håndværksspor.

Anlægstyper:

Gruber, langhuse, stolpehuller, vejlag

Fund:

4 fibler (2 møntefterligner og to Urnesstil – den ene dyrefibel fra 'Aalborggruppen'), glasperler (20 stk.), halvkuglekar (få), Pingsdorfkeramik (13 skår), Østersøkeramik (1949 skår), værktøj, støbeaffald (bronze og bly), bronzestøbekegle, koniske tenvægte, 6 tablet- og tøndeformede vægtlodder, 2 vendiske knivskedebeslag, blyblik, bronzebarre, forglaset ler, blytenvægt, lidt ravaffald, mere end 3 glasperler.

Dateringsgrundlag:

42 ¹⁴C-dateringer (95,4%) hvoraf kan fremhæves:

Fra Hus APC: 777-991.

Fra Hus ACU: 770-1012, 771-965, 892-1014, 1028-1184.

Fra Hus ATN: 989-1182, 1016-1155, 1020-1155, 1026-1182. (For Poznan-laboratorium-nr. se Runge & Hansen (red.) 2017: 48, 53).

Keramikken udgøres bl.a. af enkelte mulige halvkuglekar, 1949 skår af Østersøkeramik og 13 skår af Pingsdorfkeramik.

Litteratur:

Jacobsen 2001: 101; Runge & Hansen (red.) 2017; Runge & Henriksen 2018.

Stednavn: Mageløs/Klaregade

Journalnr.: OBM 9787

Lokalitetsnr.: 131

Datering: 700-900.

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Håndværk.

Centralitetsmarkør, undertype:

Kolde håndværk, varme håndværk.

Topografisk placering:

Ved Odense å, ca. 3,5 km fra Odense Fjord i fugleflugt og ca. 11 km opstrøms åen.

Areal:

Ca. 135 m².

Udgravningsaktivitet:

I en tracéundersøgelse i 1998 i gaderne Mageløs og Klaregade blev der fundet to grubehuse og enkelte stolpehuller. De udgravede dele af grubehusene i det kun ca. 1 m brede tracé gav en del genstandsfund – se nedenfor, som pegede på specialiseret håndværk. Grubehusene tolkedes således som næppe tilhørende en enkeltliggende gård. De dateredes til 700-900 på baggrund af især keramik og ¹⁴C-dateringer. Senere, i 2016, blev der udført yderligere en lille undersøgelse af få, små udgravningsgrøfter. I den ene grøft blev der fundet stolpehuller og et større fyldskifte, der evt. var en grube eller et grubehus. Anlæggene overlejreredes af en stenbelægning med et afsat aktivitetslag. I forbindelse med begge kampagner, blev der udført 3 ¹⁴C-dateringer.

Anlægstyper:

Grubehus, grube?, stolpehuller.

Fund:

Bronzeklip/affald, fiskeknogler, halvkuglekar, jernbarre, jernkniv, jernværktøj (tang), jernslag-ger, keramik (spandformet), klinknagle, tenvægt, vævevægt, synåle af ben.

Dateringsgrundlag:

¹⁴C-datering (95,4%) i 1998: 775-973 (Poz-72419) og 891-1019 (Poz-72420).

¹⁴C-datering (95,4%) i 2016: 652-768 (Poz-98680), 809-1013 (Poz-98789), 895-1021 (Poz-98681).

Litteratur:

Henriksen 2016; Jacobsen 2001: 102; Runge & Hansen (red.) 2017; Runge og Henriksen 2018.

Stednavn: Claus Bergsgade 4-6

Journalnr.: OBM 8233

Lokalitetsnr.: 151

Datering: 1000-tallet?

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Håndværk.

Centralitetsmarkør, undertype:

Kolde håndværk.

Topografisk placering:

Ved Odense å, ca. 3,5 km fra Odense Fjord i fugleflugt og ca. 11 km opstrøms åen.

Areal:

Udgravningsaktivitet:

Udgravning 1983, hvor der udgravedes en grube, der bl.a. indeholdt to vævevægte og ca. 75 skår af Østersøkeramik.

Anlægstyper:

Grube.

Fund:

Østersøkeramik, Pingsdorfkeramik?, granatglimmerskifer, vævevægt, glittesten, skebor af jern, metalfragmenter.

Dateringsgrundlag:

Keramik, vævevægte.

Litteratur:

Henriksen 2016; Jacobsen 2001: 106.

Stednavn: Skomagerstræde/Overgade 1-3

Journalnr.: OBM 8201

Lokalitetsnr.: 153

Datering: 800-1100

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Infrastruktur, handel, håndværk.

Centralitetsmarkør, undertype:

Kolde håndværk, varme håndværk.

Topografisk placering:

Ved Odense å, ca. 3,5 km fra Odense Fjord i fugleflugt og ca. 11 km opstrøms åen.

Areal:

274 m².

Udgravningsaktivitet:

Udgravning udført i 1970-71, hvor der langs østsiden af rådhuset blev fundet et muligt grubehus og et antal stolpehuller, der dannede hjørnet i et hegnsforløb eller et hus. Over disse anlæg, der udgjorde stedets ældste aktivitetsspor, blev der fundet en kompakt brolægning, der var lagt på den oprindelige muldoverflade. Brolægningen, der havde en udstrækning på mere end 25 m, blev dateret til yngre vikingetid/ældre middelalder. Stolpehullerne og det mulige grubehus kan altså være ældre end denne periode. Brolægningen repræsenterede en vej med et nord-syd-orienteret forløb. Foruden de nævnte anlæg blev der fundet brønde, gruber, gulvlag, ildsteder (stenbygget) og væggrøfter, der må dateres til 1000-1100-tallet. I nogle gruber, der skar gulvlag blev der fundet dyreknogler, især fra katte. Knoglerne, der mentes at stamme fra pelsfremstilling, er blevet ¹⁴C-dateret – se nedenfor. To brønde blev dendrokronologisk dateret til henholdsvis 1113-14 og 1117. I den yngre fandtes en skiveformet emaljefibel.

Anlægstyper:

Grubehus?, stolpehuller, vejlag.

Fund:

Ringnål af bronze, emaljefibel, fingerring, kam, katteknogler, enkeltkam, Østersøkeramik, granatglimmerskifer, kværnstensfragmenter af basalt, hvæssesten af lys glimmerskifer, klæbersten, digelfragmenter, messingklip, jernslagge, flere bennåle og -prene, mindst 12 skiveformede, halvkugleformede, koniske og dobbeltkoniske tenvægte af finslemmet ler, vægtlodder, muligvis hvalknogle eller elgtak, 3 glasperler, 1 knusesten.

Dateringsgrundlag:

Ringnål fra vikingetid, kam fra 1000-tallet, fingerring ældre end 1100.

¹⁴C-datering (95,4%): 1070 ± 100 (K-1887).

Litteratur:

Hatting 1992; Jacobsen 2001: 107; Runge & Hansen (red.) 2017; Runge & Henriksen 2018.

Stednavn: Vestergade 13-15

Journalnr.: OBM 8212

Lokalitetsnr.: 158

Datering: 900-1100

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Centralitetsmarkør, undertype:

Topografisk placering:

Ved Odense å, ca. 3,5 km fra Odense Fjord i fugleflugt og ca. 11 km opstrøms åen.

Areal:

Udgravningsaktivitet:

I forbindelse med en kælderrenovering blev der fundet lergulve, smudslag og ildsteder, der tolkedes at stamme huse i flere faser.

Anlægstyper:

Langhuse.

Fund:

Dateringsgrundlag:

¹⁴C-datering (95,4%): 991-1148, 989-1114, 897-1016 (AAR-14651-14653).

Litteratur:

Runge & Hansen (red.) 2017; Runge & Henriksen 2018.

Stednavn: Skt. Jørgensgården

Journalnr.: OBM 8215

Lokalitetsnr.: 159

Datering: 1047-1074

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Handel.

Centralitetsmarkør, undertype:

Topografisk placering:

Ved Odense å, ca. 3,5 km fra Odense Fjord i fugleflugt og ca. 11 km opstrøms åen.

Areal:

2200 m².

Udgravningsaktivitet:

Udgravninger i 1980-81 af spedalskhedshospitalet Skt. Jørgensgården med tilhørende kirkegård.

Anlægstyper:

Af anlæg, der var ældre end hospitalet, nævnes kun gruber. I disse var der Østersøkeramik. I hver fald den ene mønt blev fundet sekundært i gravfyld (Nielsen 1983; 71).

Fund:

To mønter, begge Svend Estridsen – NM FP 4085, Østersøkeramik.

Dateringsgrundlag:

Møntfund.

Litteratur:

Grandt-Nielsen 1982; Heijne 2004: 342; Jensen 1991: 120, Nielsen 1983: 61-74.

Stednavn: Møntergården

Journalnr.: OBM 8231

Lokalitetsnr.: 170

Datering: 800-950

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Håndværk.

Centralitetsmarkør, undertype:

Varme håndværk.

Topografisk placering:

Ved Odense å, ca. 3,5 km fra Odense Fjord i fugleflugt og ca. 11 km opstrøms åen.

Areal:

1200 m².

Udgravningsaktivitet:

Udgravning udført i 2010, hvorved der fandtes et langhus med indvendige, tagbærende stolper, foruden en stolperække, der kan tilhøre et tilsvarende hus. Vest for disse fandtes en bygning, der udgjordes af fire stolpehuller. I et par gruber blev der fundet skår af halvkuglekar og Østersøkeramik. I en kloakgrøft i 1982 er der tidligere fundet en Urnesfibel. Det er uvist om de fundne huse tilhører den ældre Vikingetid eller om de evt. er fra bronzealder/ældre jernalder.

Anlægstyper:

Langhuse, gruber

Fund:

Halvkuglekar, ufærdig Urnesfibel med rest af støbetap, Østersøkeramik, jernalderkeramik, mange bronzesmelteklumper og bronzeblik.

Dateringsgrundlag:

Keramikfund og hustypologi.

Litteratur:

Runge & Hansen (red.) 2017; Runge & Henriksen 2018.

Stednavn: Overstræde 1

Journalnr.: OBM 8208

Lokalitetsnr.: 189

Datering: 1000-tallet?

Centralitetsmarkør, hovedtype:**Centralitetsmarkør, undertype:****Topografisk placering:****Areal:****Udgravningsaktivitet:**

Udgravning i 1978/1979, der særligt viste spor fra højmiddelalder. Fund af Østersøkeramik tyder dog også på ældre aktiviteter.

Anlægstyper:**Fund:**

Østersøkeramik. Desuden fund fra bronzestøbning af klokker/malmgryder, der således synes yngre end 1100.

Dateringsgrundlag:

Keramik.

Litteratur:

Jacobsen 2001: 110.

Katalog - bebyggelse og erhverv i Aalborg by

120516 Aalborg sogn

Stednavn: Budolfi Plads

Journalnr.: ÅHM 0202

Lokalitetsnr.: 117

Datering: 1000-1100.

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Håndværk.

Centralitetsmarkør, undertype:

Kolde håndværk, fiskeri.

Topografisk placering:

Ved Limfjordskysten og ved udløbet af Østerå.

Areal:

Se nedenfor.

Udgravningsaktivitet:

Ingen. I forbindelse med udgravning til en 1200 m² stor kælder i 1961 til et supermarked på den sydligste del af Budolfi Plads blev jord kørt bort til ingeniør Poul Rasmussens have i Skovgårdsvej 22. Her blev jorden undersøgt af medlemmer fra Jysk arkæologisk selskab. Hundredevis af fund fordelt på 736 X-numre blev senere, i 1970, afleveret til Aalborg Historiske Museum. Lokaltiteten vides fra senere undersøgelser (ÅHM 6295 og 6713) at have haft mere end 3 m tykke kulturlag og at kælderen havde en dybde, der nåede undergrundsleret.

Anlægstyper:

Ingen.

Fund:

Klæbersten, lystertand, tak, tenvægte.

Dateringsgrundlag:

Næsten alle umiddelbart datérbare fund synes at være fra middelalder og nyere tid. Dog skiller en konisk tenvægt af ler og to tenvægte af klæbersten sig ud som formentlig værende fra vikingetid eller tidligste middelalder. Af udaterede genstande kan nævnes en lystertand af jern og 5 afsavede takstykker.

Litteratur:

Johansen et al. 1992; Riismøller 1961.

Stednavn: Store Nygade

Journalnr.: ÅHM 0213

Lokalitetsnr.: 61

Datering: 800-1100

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Forsvar, handel, håndværk.

Centralitetsmarkør, undertype:

Befæstningsvold, kolde håndværk, varme håndværk, fiskeri.

Topografisk placering:

Ved Limfjordskysten og ved udløbet af Østerå.

Areal:

Se nedenfor.

Udgravningsaktivitet:

I 1962 grundgravedes der i Store Nygade-kvarteret til det kommende stormagasin Salling. Et areal på omkring 10.000 m² blev bortgravet med ingen eller kun meget sparsom arkæologisk undersøgelse. En del af jorden blev kørt til en grund ved Cement-Jern Konsortiets fabrik i Møhlholm, hvor medlemmer af Jysk Arkæologisk Selskab undersøgte den. Fundene herfra blev i 1970 overdraget til Aalborg Historiske Museum. De hundredvis af fund fordeler sig på 1196 X-numre. Selskabet udgravede desuden en del brønde, hvoraf museet optog enkelte fotos. I 1990 omtalte Paul H. Rasmussen fra Jysk Arkæologisk Selskab afgravningen i en publikation om Store Nygade-kvarteret. Han skriver her, at der nederst i de 5 m tykke kulturlag blev "fundet keramik og daterbare genstande fra 800-årene – fine og gode ting, der viste forbindelse til bl.a. Rhinområdet. Der blev afdækket en ca. 1 meter høj jordvold umiddelbart nord for Algade" (Gjedde 1990: 99-115). Museets egne få registreringer ved bortgravningen udgøres desuden af registreringen af en bådside, der i senmiddelalder/renæssance var genanvendt som bolværk (se ÅHM 0503). Museets direktør Peter Riismøller berettede desuden, at han i samarbejde med en arkitekt og en ingeniør opmålte et par snit af udgravningens jordvægge (Riismøller 1962: 241). Desværre kendes disse opmålinger ikke i dag.

Anlægstyper:

Vold.

Fund:

Digler, fibler, fiskekrog, kam, klæbersten, lystertand, pilespids, Pingsdorfkeramik, stridsøkse, tak, vægtskåle, vævevægt.

Dateringsgrundlag:

Kun et enkelt kamfragment synes med sikkerhed at kunne bekræfte Paul H. Rasmussens datering af de ældste lag til 800-tallet. Senere udgravninger i området (ÅHM 2481, 5698, 6403) kan dog bekræfte denne datering. Ellers synes de mange løsfund i hvert fald at kunne dateres til 1000-tallet og frem. Men grundlæggende betyder den manglende stratigrafi, at hovedparten af fundene kun vanskeligt lader sig datere – og i så fald kun ved typologi.

Litteratur:

Gjedde 1990; Johansen et. al. 1992; Riismøller 1962.

Stednavn: Budolfi Plads

Journalnr.: ÅHM 0326

Lokalitetsnr.: 117

Datering: 1050-1100

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Handel.

Centralitetsmarkør, undertype:

Handel.

Topografisk placering:

Ved Limfjordskysten og ved udløbet af Østerå.

Areal:

Se nedenfor.

Udgravningsaktivitet:

I slutningen af 1930'erne skabtes en stor plads, Budolfi Plads, ved Algade syd for Budolfi kirke. Et helt kvarter med 43 ejendomme blev nedrevet i firkanten mellem Algade, Skolegade, Kirkegyd og Svingelen. Flere meter af områdets overflade blev afgraved – mod øst endda helt til bund i de 4-6 m tykke kulturlag. Aalborg Historiske Museum udgravede enkelte anlæg fra middelalder og renæssance, såsom træhuse, brønde og affaldskasser. Ingen anlæg kan dateres til før 1100. De udgravede anlæg registreredes næsten udelukkende ved enkelte fotos. Desuden blev der gjort en mængde genstandsfund, der fordeler sig på 263 X-numre. De har ingen nærmere fundoplysninger, og må betragtes som løsfund fra pladsen.

Anlægstyper:

Ingen.

Fund:

Kam, hvæssesten

Dateringsgrundlag:

Genstandstypologi på få genstande. En kam synes at tilhøre Steven P. Ashby's type 7, der dateres bredt til tiden ca. 900-1100 (2011). Den aktuelle kam er dekoreret med T-formede huller, der dog formentlig er sekundære. T-formede huller kendes også fra et andet Aalborgfund (ÅHM 1239X007), hvor dateringen peger mod anden halvdel af 1000-tallet (Kock & Vegger 1982: 121). En flintflække synes at bekræfte, at afgravningen stedvist nåede undergrunds niveau – som oven anført.

Litteratur:

Iørgensen 1940.

Stednavn: Aalborg ukendt

Journalnr.: ÅHM 0366

Lokalitetsnr.: Ikke fundanmeldt.

Datering: 900-1100

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Håndværk.

Centralitetsmarkør, undertype:

Kolde håndværk.

Topografisk placering:

Ved Limfjordskysten og ved udløbet af Østerå.

Areal:

Se nedenfor.

Udgravningsaktivitet:

Ingen. Museumssagen er en samlesag for jordfund uden nærmere fundoplysninger i Aalborg by. Sagen er ikke færdigregisteret, og der findes således kun en håndskrevet og ikke opdateret genstandsliste. Mange af listens oprindelige 624 X-numre er blevet udskilt til andre sager. Blandt fundene er en stignøjle, der er dateret til vikingetid, foruden en vævevægt af sandsten.

Anlægstyper:

Ingen.

Fund:

Stigbøjle, vævevægt.

Dateringsgrundlag:

Den fundne stigbøjle af jern er dateret til vikingetiden. Dette må nok betvivles. Formen synes at svare til en Gossler type BI3 "Hohe Bügel" (Gossler 2011: 36). Disse dateres ret bredt til både vikingetid og middelalder, men vist mest overbevisende til 1100-1200-tallet. Et lidt lignende London-fund er desuden dateret til ca. 1230-1260 (Clark 1995: 73). Desuden er selve Aalborg-stigbøjlen omtalt af Eskil Arentoft (1986: 39), som også giver en datering til 1100-1200-tallet for typen.

Litteratur:

-

Stednavn: Nørregade 1

Journalnr.: ÅHM 0540

Lokalitetsnr.: 59

Datering: 800-1100

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Håndværk

Centralitetsmarkør, undertype:

Varme håndværk, matrikulering.

Topografisk placering:

Ved Limfjordskysten og ved udløbet af Østerå.

Areal:

9,8 m².

Udgravningsaktivitet:

En grøft gravet i 1975 i det indre og på tværs af huslængen langs Nørregade – helt op mod gavlhuset langs Fjordgade. De 2,5 m tykke kulturlag viste gulvlag og smedeaktivitet fra slutningen af 1100-tallet til omkring 1500. De nederste ca. 0,5 over undergrundssandet blev kun usikkert dateret til tiden før den blyglaserede keramik. Fundlisten indeholder 136 X-numre – fortrinsvis keramik og slagge.

Anlægstyper:

Grøfter. To grøfter på op til 1 m bredde i undergrunden.

Fund:

Hvæssesten (gråviolet skifer – X129 og X130).

Dateringsgrundlag:

Udgravningen dateredes i 1975 kun usikkert til slutningen af 1100-tallet og tiden derefter. To skiferfragmenter til hvæssesten fra den nederste ca. halv meter tykke horisont er dog af en gråviolet type, der med stor sandsynlighed må dateres til vikingetiden eller ganske kort efter. I Algade 9-udgravningen (ÅHM 5698) er der 80 fund af lignende skifer. Her findes de allerede før ca. 900 og især med mange fund i første halvdel af 1000-tallet. Ved midten af 1100-tallet er de forsvundet fra kulturlagene. Det må derfor regnes for næsten sikkert, at lagene når ned i vikingetiden i Nørregade 1, hvilket også mere end antydes af de senere undersøgelser ÅHM 4158, 4914 og 6675 lige i nærheden. Nogle af slaggefundene tilhører også den ældste horisont, og smedeaktiviteten med jern kan således også føres tilbage til vikingetid.

Litteratur:

Johansen et al. 1992.

Stednavn: Nørregade 5**Journalnr.:** ÅHM 0652**Lokalitetsnr.:** 80**Datering:** 800-1100**Centralitetsmarkør, hovedtype:**

Håndværk.

Centralitetsmarkør, undertype:

Varme håndværk, fiskeri.

Topografisk placering:

Ved Limfjordskysten og ved udløbet af Østerå.

Areal:4,5 m².**Udgravningsaktivitet:**

Udgravet 1976. En lille grøft gravet i det indre af bygningen, i dennes sydvestlige hjørne. Kulturlagstykkelsen på 2,5 m viste gulvlag, smedeesser og en grøft eller evt. grube eller grubehus i undergrundssandet. Udgravningen blev af udgraverne dateret til perioden fra en gang i 1100-tallet til renæssancen. Fundlisten indeholder 162 X-numre.

Anlægstyper:

Grøft, grube eller grubehus.

Fund:

Halvkuglekar, klæbersten – karfragment, evt. omgjort til net- eller linesynk.

Dateringsgrundlag:

I de ældste lag fandtes dog et stykke klæbersten og en håndfuld skår fra et halvkuglekar, der viser, at dateringen bør trækkes længere tilbage end det foreslåede 1100-tal. De ældste lag må være vikingetid, hvilket særligt gælder den nævnte nedgravning i undergrunden. I et yngre lag fandtes en isbrod (til hest), der også må dateres til vikingetid (Petersen 1951: 62).

Litteratur:

Johansen et al. 1992.

Stednavn: Strandstien**Journalnr.:** ÅHM 0711**Lokalitetsnr.:** 161**Datering:** 1000-1100**Centralitetsmarkør, hovedtype:**

-

Centralitetsmarkør, undertype:

Infrastruktur.

Topografisk placering:

Ved Limfjordskysten og ved udløbet af Østerå.

Areal:71 m².**Udgravningsaktivitet:**

Felt udgravet 1957-58. I de 2 meter tykke kulturlag udgravedes der hus- og værkstedsrester, hvortil der knyttede sig betydelige fundmængder af metalaffald fra den såkaldte "nålemager" fra 1200-tallet. Desuden udgravedes bl.a. en stor træbygget affaldskasse fra senmiddelalder. Ældre end nålemageren registreredes bl.a. en fletværksvej/-sti af samme type, der er set i 1000-tallets Algade 9 (ÅHM 5698). Genstandsfundene er kortfattet beskrevet, og er typisk uden nærmere datering eller fundoplysninger. Sagen indeholder hundredvis af fund, der er fordelt på 376 X-numre.

Anlægstyper:

Fletværksvej/-sti.

Fund:

Halvkuglekar, Østersøkeramik (slavisk?).

Dateringsgrundlag:

Udgravningens ældste horisonter og anlæg er ikke dateret nærmere. Det angives dog på sagens profiltegning T10, at den nederste "strandeng" er "ca. vikingetid". Nogle af de mange fund kan således stamme fra denne periode. Et gennemsyn i fundkasserne viste skår fra et halvkuglekar, randskår af Østersøkeramik (slavisk?) og en lampe af blødtbrændt keramik. Samlet vidner disse fund om tilstedeværelsen af lag fra 1000-tallet – som også er påvist i de helt nærtliggende undersøgelser ÅHM 1239 og 6713.

Litteratur:

Johansen et al. 1992; Riismøller 1960.

Stednavn: Algade 21/Roldgade 1

Journalnr.: ÅHM 1127

Lokalitetsnr.: 28

Datering: 950-1100

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Håndværk

Centralitetsmarkør, undertype:

Kolde håndværk

Topografisk placering:

Ved Limfjordskysten og ved udløbet af Østerå.

Areal:

122 m² (heraf kun 23 til undergrund).

Udgravningsaktivitet:

Udgravning i 1980 efter nedrivning af renæssancegavlhuset på hjørnet af Algade 21 og Roldgade 1. Udgravningen af afdækkede betydelige rester af kampestensfundamenterne til gråbrødreklostrets kirke samt 8 tilhørende begravelser. Mellem fundamenterne blev der i mindre felter gravet helt til undergrund. Under klostrets begravelser var der bevaret en op til 1 m tyk kulturlagshorizont med bl.a. gulvlag og ildsteder. I en senere omtale af udgravningen nævnes desuden, at der "... i kanten af udgravningen sås hjørnet af et såkaldt grubehus." (Johansen et al. 1992: 220). Fundlisten indeholder 69 X-numre.

Anlægstyper:

Grubehus, hus.

Fund:

Halvkuglekar, hvæssesten, kam, klæbersten, klokkeformet tenvægt, afsavet takspids.

Dateringsgrundlag:

Den ældste kulturlagshorizont dateredes af udgraveren til 1000-1100-tallet på grundlag af genstandstypologi. I en senere publikation dateredes de ældste lag til "... tiden omkring år 1000, eller noget før, ..." Samme sted dateredes et kamfund fra udgravningen typologisk til 800-900-årene (Kock og Vegger 1982: 118).

Litteratur:

Johansen et al. 1992; Kock & Vegger 1982.

Stednavn: Strandstien

Journalnr.: ÅHM 1239

Lokalitetsnr.: 49

Datering: 1050-1100

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Forsvar, handel, håndværk.

Centralitetsmarkør, undertype:

Varme håndværk, kolde håndværk.

Topografisk placering:

Ved Limfjordskysten og ved udløbet af Østerå.

Areal:

18 m².

Udgravningsaktivitet:

Udgravning udført i 1981 i forbindelse med det landsdækkende forskningsprojekt "Middelalderbyen". I de ca. 3 m tykke kulturlag blev der udgravet betydelige husrester i form af ovne og gulvlag fra perioden ca. 1050-1400. Alle lag blev soldet. Fundmængden udgøres af 35 X-numre, der dog hver især udgøres af en række "undernumre". Det reelle antal X-numre ved almindelig, fortløbende nummerering er således 132.

Anlægstyper:

Grube, gulvlag, ovne, hus.

Fund:

Digler, hvæssesten, kamme, keramik (Pingsdorf i yngre lag), klæbersten, kværnsten (granatglimmerskifer), mønt, pilespids, rav, slagge, spant, støbeform, tenvægte, tak, vævevægte.

Dateringsgrundlag:

Dendrokronologisk prøve: Efter 1082. Mønt: Svend Estridsen, Hbg. 65, Viborg.

Litteratur:

Johansen et al. 1992; Kock & Vegger 1982.

Stednavn: C.W. Obels Plads

Journalnr.: ÅHM 1338

Lokalitetsnr.: 10

Datering: 1000-1100

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Forsvar.

Centralitetsmarkør, undertype:

Befæstning.

Topografisk placering:

Ved Limfjordskysten og ved udløbet af Østerå.

Areal:

96 m².

Udgravningsaktivitet:

Tre felter og et smalt tracé udgravet i 1982-83. Kulturlagene havde en tykkelse på op mod 3 m. Der blev fundet betydelige bebyggelsesrester bl.a. i form af lergulve, ovne, fundamentet til et stenhus og en grundmuret kælder. Desuden fandtes rester af et træbygget vejforløb. Disse rester tolkedes af udgraveren som stedets ældste bebyggelse, der måtte dateres til 1200-tallet og yngre. I undergrundssandet og ældre end 1200-tals lagene var der dog ardspor, stolpehuller, gruber og grøfter, hvoraf én var ret betydelig med en bredde på 3,5 m og dybde på 0,6 m. Den store grøft i undergrunden har omtrent samme dimensioner som voldgraven i Algade 9/Algade 16 (ÅHM 5698 og 6403) og er derfor præsenteret her som et muligt forsvarsanlæg. Fundlisten indeholder 209 X-numre.

Anlægstyper:

Ardspor, grøft (voldgrav?), langhus?

Fund:

Klæbersten.

Dateringsgrundlag:

Ingen af ældre anlæg undergrundssandet blev reelt set dateret, bortset fra, at de må være ældre end 1200-tals bebyggelsen. Typemæssigt synes de meget at svare til de ældste anlæg fra udgravninger ved den østlige del af Algade (eks. ÅHM 2481, 4158 og 5698). Her er der utvivlsomt tale om dateringer, der ligger før 1100. Om denne datering kan overføres til C.W. Obels Plads er dog som antydning aldeles uvist, men absolut muligt. Et enkelt klæberstensfund fra det ældste lergulv i den formodede 1200-tal, kan formentlig antyde, at lagene er ældre end antaget. Et fund af en vævægter peger måske i samme retning. Det skal derfor foreslås, at den ældste horisont mindst går tilbage til 1000-tallet. Den overvejende 1200-tals bebyggelse dateredes foruden genstandstypologi bl.a. ved 3 dendrokronologiske dateringer: 1217, efter 1219, efter 1250 og ca. 1334.

Litteratur:

Johansen et al. 1992.

Stednavn: Bredgade 4

Journalnr.: ÅHM 1496

Lokalitetsnr.: 21

Datering: 800-1100

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Håndværk.

Centralitetsmarkør, undertype:

Kolde håndværk.

Topografisk placering:

Ved Limfjordskysten og ved udløbet af Østerå.

Areal:

Se nedenfor.

Udgravningsaktivitet:

Løsfund fra grundudgravning til nybyggeri i 1937. En kælder fra renæssancen registreredes. I en yngre publikation omtales desuden bl.a. brandlag og rester af klinede huse fra tidlig middelalder (Riismøller 1942: 11). Fundlisten indeholder 12 numre, der hovedsageligt synes at være renæssance og nyere tid. Den indeholder dog to vævevægte, der må være vikingetid.

Anlægstyper:

Ingen.

Fund:

Vævevægte (prt.nr. 9057 og 9058).

Dateringsgrundlag:

Genstandstypologi.

Litteratur:

Riismøller 1942.

Stednavn: Algade 39-41/Kirkegyde 3

Journalnr.: ÅHM 1914

Lokalitetsnr.: -

Datering: 900-1100

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Håndværk.

Centralitetsmarkør, undertype:

Kolde håndværk.

Topografisk placering:

Ved Limfjordskysten og ved udløbet af Østerå.

Areal:

Se nedenfor.

Udgravningsaktivitet:

Grundudgravning til nybyggeri og anlæggelse af kloak i 1937. Sagen udgøres næsten udelukkende af løsfund fra gravearbejdet. Enkelte er dog givet upræcise fundoplysninger i en kort, håndskrevet beretning. Sagen omtaler fund af et bræddegulv, en brønd og et bulhus, der dog alle må være væsentlig yngre end 1100. Til sagen er henført 35 fundprotokolnumre, hvoraf flere er henført til "underste lag" eller "under underste Lag i Strandengen". Andre er henført til "Dybde 3,20 m".

Anlægstyper:

Ingen.

Fund:

Afsavet tak, enkeltkam, hvæssesten.

Dateringsgrundlag:

Grundudgravningen synes på baggrund af fundoplysningerne at have nået helt til undergrund i kulturlagene. Andre undersøgelser i området (eks. ÅHM 6295 og 6713) giver solide dateringer til tiden før 1100, hvilket således også kan gælde nogle af fundene fra den aktuelle sag. En enkeltkam må da også dateres til ca. 900-1100.

Litteratur:

-

Stednavn: Algade 39-41/Kirkegyde 1-9

Journalnr.: ÅHM 1916

Lokalitetsnr.: -

Datering: 1000-1100

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Håndværk.

Centralitetsmarkør, undertype:

Kolde håndværk.

Topografisk placering:

Ved Limfjordskysten og ved udløbet af Østerå.

Areal:

Se nedenfor.

Udgravningsaktivitet:

Ingen. Løsfund fra grundudgravning til nybyggeri i slutningen af 1930'erne.

Anlægstyper:

Ingen.

Fund:

Klæbersten, tenvægte.

Dateringsgrundlag:

Genstandstypologi.

Litteratur:

-

Stednavn: Algade 45

Journalnr.: ÅHM 1974

Lokalitetsnr.: -

Datering: 900-1100.

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Håndværk.

Centralitetsmarkør, undertype:

Kolde håndværk, fiskeri.

Topografisk placering:

Ved Limfjordskysten og ved udløbet af Østerå.

Areal:

Se nedenfor.

Udgravningsaktivitet:

Gravning af 94 m langt kabeltracé i 1934 fra Algade 45 i nord til Skolegade 11/13 i syd (nu Vingårdsgade). Tracéet var 3 m bredt og op til 4,8 m dybt – gravet helt til undergrund. I en samtidig publikation af fundene blev de her aktuelle henført til den oprindelige "engbund" i tracéets bund (Iørgensen 1934: 265). Fund fordelt på 54 fundprotokolnumre er henført til udgravningen.

Anlægstyper:

Ingen.

Fund:

Tak (40 fund), tenvægt, kamme, kamfutteral

Dateringsgrundlag:

Enkeltkamme og konisk tenvægt daterer de ældste lag til tiden før 1100 men nok ikke før 900. At lagene i hvert fald i tracéets nordlige del mod Algade når ned til vikingetid er senest bekræftet i undersøgelsen ÅHM 6295 omtrent samme sted.

Litteratur:

Lørgensen 1934; Johansen et al. 1992.

Stednavn: Algade 19

Journalnr.: ÅHM 2481

Lokalitetsnr.: 28

Datering: 800-1100

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Håndværk, kult & religion.

Centralitetsmarkør, undertype:

Fiskeri.

Topografisk placering:

Ved Limfjordskysten og ved udløbet af Østerå.

Areal:

525 m².

Udgravningsaktivitet:

Omfattende udgravninger i 1994-95 af betydelige dele af gråbrødreklostrets kirke og østfløj. Desuden udgravedes mere end 500 grave, hvoraf enkelte var ældre end klostret. I lagene under klostret registreredes ardspor, skelgrøfter, grubehus mm. fra vikingetiden samt byhuse og træbygget gade fra ca. 1050/1100-1250. Udgravningsfelterne udgjorde samlet et areal på ca. 688 m², hvoraf ca. 525 m² kunne undersøges til undergrundsniveau. De vikingetidige rester erkendtes hovedsageligt i det 72 m² store felt CR, der lå ved Algade og inden for fundamenterne af klostrets yngre kirke. Vikingetidslagene blev udgravet efter opførelsen af det aktuelle nybyggeri hen over udgravningen, hvorved således kom til at foregå i en kælder uden dagslys. Denne afsluttende del af udgravningen blev desuden udgravet i kraftigt forceret tempo. I forbindelse med beskrivelsen af laget AXN, der oprindeligt betegnede hele den ældste ca. 50-60 cm tykke kultur-lagsserie, noteredes det således i gravebogen: "AXN graves hårdt og brutalt ned til undergrund/oprindeligt vækstlag." Herefter registreredes profiler og undergrundsfladen til gengæld ret minutiøst. De fleste anlæg i undergrundsniveau blev vandsoldet.

Anlægstyper:

Ardspor, begravelser, grubehus, grøfter, huse, vej.

Fund:

Digel, hvæssesten (granatglimmerskifer), kværnsten, enkeltkamme, fiskeknogler, klæbersten, lystertand, perle, rav, slagge, spænde (Urnesstil), tak, tenvægt, vævevægte.

Dateringsgrundlag:

TL-dateringer af grubehuse: 780 ± 70 (R-942905), 800 ± 70 (R-942904), 850 ± 50 (R-952907).

¹⁴C-datering (95,4%) af grubehus: 776-988 (AAR-2586).

¹⁴C-datering (95,4%) af grave: 960-1050 (AAR 2592), 891-1024 (K-7176), 1022-1182 (K-7175) (ÅHM 2481R72).

Litteratur:

Jensen 2017; Møller 1996, 2000, 2008; Nielsen 1997.

Stednavn: Algade 11

Journalnr.: ÅHM 2864

Lokalitetsnr.: 15

Datering: 1000-1100

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Handel.

Centralitetsmarkør, undertype:

-

Topografisk placering:

Ved Limfjordskysten og ved udløbet af Østerå.

Areal:

85 m².

Udgravningsaktivitet:

Udgravning udført i 1990 i forbindelse med et nybyggeri på grundens sydlige del, der fungerede som en baggård med gamle baghuse. To søgegrøfter, A og B, blev undersøgt. Hovedresultaterne af undersøgelsen var, at området havde været et ubebygget areal helt frem til middelalderens slutning. Efter anlæggelsen af gråbrødreklosteret havde området virket som en underordnet begravelsesplads. Fra tiden efter Reformationen blev der registreret mægtige fyldlag og rester af lette bygninger. Samlet havde kulturlagene en tykkelse på op til 4 m. Metodisk blev undersøgelsen grundlæggende udført ved at grave to søgegrøfter med maskine, hvorefter der tegnedes en profil af de gennemgravede kulturlag. Metoden og undersøgelsen resulterede derfor i en simpel stratigrafi med få, sikkert indlejrede fund. Tolkningen af de gennemgravede kulturlag synes løst funderet og desuden at stå i skærende kontrast til resultaterne fra den yngre undersøgelse ÅHM 5698 på nabogrunden Algade 9. En medvirkende årsag til den "manglende" bebyggelse er, at felterne må have ligget oveni den vold, der siden er vist i Algade 16 (ÅHM 6403) og delvist i Algade 9 (ÅHM 5698) Som noget nyt ved undersøgelsen i Algade 11 blev en del af jorden afsøgt med metaldetektor af amatørarkæologer, hvilket resulterede i en relativ stor fundmængde af metalgenstande - hovedsageligt uden sikker stratigrafisk tilknytning. Fundlisten indeholder 343 X-numre.

Anlægstyper:

Vold.

Fund:

Nøgle, Urnesfibel, vægtlod.

Dateringsgrundlag:

Genstandstypologi.

Litteratur:

Johansen et al. 1992.

Stednavn: Østerågade m.fl.

Journalnr.: ÅHM 3803

Lokalitetsnr.: 33

Datering: 1000-1100

Centralitetsmarkør, hovedtype:

infrastruktur.

Centralitetsmarkør, undertype:

Havn.

Topografisk placering:

Ved Limfjordskysten og ved udløbet af Østerå.

Areal:

Se nedenfor.

Udgravningsaktivitet:

Undersøgelsen udført i 1998 i forbindelse med et omfattende kloak- og gaderenoveringsprojekt, der foruden en strækning på ca. 230 m af Østerågade og Boulevarden også omfattede mindre dele af de tilstødende gader Adelgade og Nytorv. Det undersøgte tracé var for en stor dels vedkommende sammenfaldende med ålejet efter den i 1870-90'erne omlagte Østerå. De fundne anlæg udgjordes derfor hovedsageligt af bolværker og af rester af forsvundne huse på den tidligere østside af åen. Betydelige rester af to senmiddelalderlige stenhuse kunne således udgraves foruden mindre dele af yderligere mindst 3 stenhuse fra senmiddelalder eller nyere tid. Det mest betydelige af adskillige bolværksforløb kunne med dendrokronologi dateres til 1200-tallet, mens 2 andre forløb kunne dateres til 1400-tallet ad samme vej. Selvom ingen anlæg fra vikingetiden blev registeret, tyder enkelte genstandsfund dog på, at der været en begrænset kontakt med kulturlag fra denne periode.

Metodisk hører undersøgelsen hjemme blandt de efterhånden mange "kloakudgravninger", der har præget de senere års arkæologi i byen. Det vil i korthed sige, at gravearbejdet grundlæggende blev foretaget med maskine. Kun ved mødet med træ- eller stenkonstruktioner blev gravemaskinen standset for at foretage en manuel udgravning og registrering af det pågældende niveau – typisk i forceret tempo. Den skitserede udgravningsmetode medførte naturligvis en generelt ret enkel stratigrafi med relativt få daterende fund i forhold til den udgravede kulturlagsmængde. Udgravningens 40 daterede dendrokronologiske prøver har således været særlig vigtig ved dateringen af de fundne anlæg.

Ved undersøgelsen blev der ikke erkendt kulturlag fra vikingetiden. Alle lag synes at være fra middelalderen eller yngre tider. I den ellers meget omfattende undersøgelse med et dybt kloaktracé, der gik rigeligt i undergrund, må denne mangel på vikingetidige aflejringer umiddelbart forekomme overraskende. Forklaringen hænger sammen med tracéets placering enten i eller ved det tidligere åleje efter den omlagte Østerå. Hvor der ikke blev gravet i selve lejet fra åens seneste placering i slutningen af 1800-tallet, var der tale om arealer, der var blevet inddraget fra åen eller Limfjorden ved opfyldninger i middelalderen og senere. De opfyldte arealer afspejler sig tydeligt i de registrerede undergrundslag. På 14 af de i alt 15 lokaliteter hvor undergrunden blev registreret, er der tale om tidligere fjord- eller åbundslag, hvorpå kulturlagsdannelsen er påbegyndt uden en mellemliggende tør periode. Kun i et enkelt tilfælde ca. 11 m nord for Algade synes der at være tale om strandvoldsmateriale, der måske har ligget oven vande. Med en lav overfladekote på kun ca. 0,22-0,44 m har strandvolden i forhold til nutidige vandstandsforhold ligget for lavt til bebyggelse – en situation der ind til videre også må antages at gælde vikingetiden. De lave koter gælder også de øvrige undergrundsregistreringer, der således alle ligger under kote 0,44 m. Undersøgelsens ganske få fund, der må dateres til tiden før 1100, må således snarest karakteriseres som et redeponeret indslag fra nærtliggende aktiviteter. Undersøgelsens hovedresultat og relevans i denne sammenhæng er således, at ålejet synes at være naturligt og dermed en del af byens infrastruktur (havn?) i vikingetid – modsat tidligere fremsatte teorier (Johansen et al. 1992: 151). Den største kulturlagstykkelse på op til ca. 5 m blev målt ved krydsningen mellem Østerågade og Algade.

Anlægstyper:

Ingen.

Fund:

Hvæssesten, klæbersten, keramik (svaleredekar og halvkuglekar).

Dateringsgrundlag:

Genstandstypologi og stratigrafi.

Litteratur:

Møller 2003, 2008.

Stednavn: Bredegade 7

Journalnr.: ÅHM 4158

Lokalitetsnr.: 42

Datering: 1000-1100

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Forsvar, elite, håndværk, infrastruktur.

Centralitetsmarkør, undertype:

Kolde håndværk, fiskeri.

Topografisk placering:

Ved Limfjordskysten og ved udløbet af Østerå.

Areal:

690 m².

Udgravningsaktivitet:

Udgravning udført i 2001 efter nedrivning af grundens gamle, trelængede bindingsværksgård. Fordelt på 9 faser blev der udgravet ardspor, skelgrøfter, rester af mindst 17 huse 6 latriner, hvoraf nogle kan have været sløjfede brønde. Håndværk i form af smedning og garveri blev påvist. Kulturlagene havde en tykkelse på op til ca. 2,40 m.

Manglende økonomiske bevillinger medførte, at store dele af grunden blev bortgravet med maskine, hvorfor kun skønsmæssigt omkring halvdelen af grundens samlede kulturlagsmængde blev udgravet på arkæologisk vis. Af selve undergrundsfladen blev omtrent 180 m² registreret med spor fra den ældste bebyggelse, mens den resterende del enten optoges af yngre kældre eller ikke blev registreret.

I det ældste niveau i og ved undergrund registreredes ardspor, grøfter og omtrent 140 stolpehuller, hvoraf kun en mindre del blev henført til tolkede bygninger. Det må regnes for sandsynligt, at der har været flere huse i den ældste fase end de hidtil tolkede. Desuden kan det foreslås, at der i udgravningens profil i vest ses den østlige ende af et grubehus, der er gennemskåret af en grøft. Fra dette formodede grubehus stammer udgravningens enlige sikre skår fra et halvkuglekar.

Anlægstyper:

Ardspor, grubehus, langhuse, grøfter.

Fund:

Halvkuglekar, kam, klæbersten, hvæssesten, isbrod, pilespids, ringspænde, netsynk, spore, spydspids, spænde, tak

Dateringsgrundlag:

De ældste huse dateredes til 1100-tallet, mens kun ardspor og grøfter antoges at stamme fra 1000-tallet.

Dateringen af de ældste faser hviler alene på et begrænset genstandsmateriale, der gør, at den ældste bebyggelse må siges at være usikkert dateret. Med fund af halvkuglekar, isbrod, ring-spænde, gråviolette hvæssesten og klæbersten må det være mere end sandsynligt, at også nogle af bebyggelsens huse er ældre end 1100 – og ikke mindst det eventuelle grubehus.

Litteratur:

-

Stednavn: Algade 48

Journalnr.: ÅHM 4357

Lokalitetsnr.: 35

Datering: 1000-1100

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Håndværk, handel.

Centralitetsmarkør, undertype:

Varme håndværk.

Topografisk placering:

Ved Limfjordskysten og ved udløbet af Østerå.

Areal:

11 m².

Udgravningsaktivitet:

Udgravning til elevatorgrube, hvorved der registreredes af begravelser fra Helligåndsklostrets kirkegård. Under disse fandtes en støbeform af klæbersten.

Anlægstyper:

Ingen.

Fund:

Støbeform af klæbersten til henholdsvis en barre på den ene side og en lille korsformet genstand på den anden. Formodentlig lavet af et greb til et kar med en kasserolleform.

Dateringsgrundlag:

Genstandstypologi.

Litteratur:

-

Stednavn: Algade, ud for nr. 19

Journalnr.: ÅHM 4769

Lokalitetsnr.: 28

Datering: 1000-1100

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Håndværk, infrastruktur.

Centralitetsmarkør, undertype:

Kolde håndværk.

Topografisk placering:

Ved Limfjordskysten og ved udløbet af Østerå.

Areal:

40,3 m².

Udgravningsaktivitet:

Undersøgelse udført i 2001 i forbindelse med etableringen af en elevatorskakt og adgangstunnel til det underjordiske 'Gråbrødrekloster Museet'. Det ca. 65 m² store felt blev grundlæggende udgravet med maskine, dog med manuel udgravning af enkelte flader/anlæg. I undergrundsniveau registreredes ardspor, et tvivlsomt grubehus og en 1 m bred grøft. I yngre niveauer sås bl.a. vejlag og et kampestensfundament fra gråbrødreklostrets kirke. Stedets samlede kulturlagstykkelse var ca. 3,5 m. Fundlisten indeholder 53 X-numre.

Anlægstyper:

Ardspor, grubehus, grøft.

Fund:

Hvæssesten, kværnsten, tak.

Dateringsgrundlag:

De ældste lag er grundlæggende dateret indirekte ved både stratigrafiske forhold og ved kendskabet til dateringer fra vikingetiden fra den nærtliggende undersøgelse ÅHM 2481. Fra de yngre lag er opnået 6 dendrokronologiske dateringer til: Efter ca. 1103, efter ca. 1105, efter ca. 1120, efter ca. 1134, 1139/1140 vinter, ca. 1152-1167 (NNU rapport 7-2004; Bonde & Eriksen 2004). Da der mangler dateringer fra selve de ældste anlæg, må den angivne datering holdes åben - særlig bagud i tid. Intet forhindrer således, at de ældste lag evt. er ældre end 1000-tallet.

Litteratur:

Møller 2008.

Stednavn: Bredegade 9

Journalnr.: ÅHM 4914

Lokalitetsnr.: 42

Datering:**Centralitetsmarkør, hovedtype:**

Håndværk.

Centralitetsmarkør, undertype:

Skibsbyggeri? Kolde håndværk, varme håndværk.

Topografisk placering:

Ved Limfjordskysten og ved udløbet af Østerå.

Areal:

15 m².

Udgravningsaktivitet:

Undersøgelse udført i 2005 i forbindelse med opførelse af nyt boligbyggeri på grundens nordlige del. I undergrundsfladen blev der fundet bebyggelsesspor i form af ardspor, stolpehuller og grøfter, der overlejreredes af kulturlag med både husrester og formodede stenbelægningslag fra 1200-1500-tallet. Af den samlede kulturlagstykkelse på ca. 2-2,5 m blev den op til 1 meter tykke bevarerede del udgravet manuelt med skovl og graveske. Alle afgravede lag blev afsøgt med metaldektektor. Undersøgelsen kan ses i forlængelse af udgravningen ÅHM 4158 Bredegade 7 fra 2001 på nabogrunden mod vest.

Anlægstyper:

Ardspor, stolpehuller, grøft.

Fund:

Halvkuglekar, klinknagler.

Dateringsgrundlag:

De ældste bebyggelsesspor i undergrundsfladen dateredes på et spinkelt grundlag til 1000-1100-tallet, på baggrund af 10 grå- og blødtbrændte keramikskår. Desuden ud fra kendskabet til forholdene i den tilstødende udgravning ÅHM 4158. De ældste anlæg i Bredegade 9 kan således potentielt være ældre end 1000-tallet – ligesom i Bredegade 7 (ÅHM 4158).

Litteratur:

Møller 2008.

Stednavn: Algade 9

Journalnr.: ÅHM 5698

Lokalitetsnr.: 68

Datering: 700-1100

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Handel, håndværk, kult & religion, forsvar, infrastruktur.

Centralitetsmarkør, undertype:

Kolde håndværk, varme håndværk, befæstning, fiskeri.

Topografisk placering:

Ved Limfjordskysten og ved udløbet af Østerå.

Areal:

331 m², heraf 182 til undergrund.

Udgravningsaktivitet:

Udgravning udført i 2007-2008 forud for et nyt butiksbbyggeri. Grundens gavlhus i bindingsværk fra ca. 1574 blev revet ned, mens det store grundmurede baghus fra 1897 i ombygget stand kom til at indgå i nybyggeriet. Langs vestsiden af baghuset havde grunden en smal baggård, der ligeledes blev inddraget, hvorved den nye bygning kom til at udfylde hele den ca. 331 m² store matrikel. Da gulvet i det bevarede baghus skulle sænkes betydeligt, kom undersøgelsen også til at berøre denne del og dermed hele den aktuelle matrikel. Gulvsænkningen i baghuset nåede dog ikke ned til de ældste kulturlag, der således kun blev undersøgt under det nedrevne gavlhus og i den smalle baggård. Efter etablering af en omgivende spunsvæg til byggeriet kom dette undersøgelsesområde til at udgøre ca. 182 m². Kulturlagene på grunden havde en samlet tykkelse på ca. 4 m. De repræsenterede en periode fra engang i 700-800-tallet til ca. 1574. Udgravningen af feltet under det nedrevne gavlhus blev alene udført ved manuel, stratigrafisk udgravning med skovl og graveske. Den mindre baggårdsdel blev for den yngre dels vedkommende udgravet på samme vis, mens de ældre kulturlag blev udgravet med gravemaskine. Udgravningen blev udført i forceret tempo under stort tidspres. Grubehuse og få andre anlæg blev soldet. Metaldetektor blev grundigt anvendt gennem hele undersøgelsen. En betydelig del kunne dog reelt set ikke af søges på grund af feltets omgivende spunsvæg af jern.

Fra senest omkring år 1000 havde grunden været kontinuerligt bebygget, hvilket betød, at der på grundens nordlige del ved Algade kunne registreres huse i 12 niveauer. Samlet set blev der på hele matriklen registreret rester af mindst 18 huse fra perioden ca. 975-1574. Hertil kommer 4 grubehuse og en 3-4 m bred grøft eller voldgrav, der alle syntes at stamme fra 700-800-tallet. Fra 1000-tallet registreredes hegn og en gangsti af velbevaret fletværk. Der registreredes desuden en del af gråbrødreklosterets kirkegård, der engang i perioden ca. 1250-1350 havde optaget en lille del af grunden.

Anlægstyper:

Ardspor, hegn, gangsti, grubehuse, langhuse, voldgrav.

Fund:

Auripigment, avlsten? (klæbersten), bronzebarre, fibler, halvkuglekar, hvæssesten, hængekors, klinknagler, isbrod, klæbersten, knivskedebeslag, kværnsten (granatglimmerskifer), lystertand, læder, muskovit, mønter, nåle (dyreknogle), pilespidser, ravring, relikviekors, skifer, sko, slagge, spydspids?, støberester, synk (bly), synål, tak, tenvægte, trækors, vægtlod, vævevægt, Østersøkeramik.

Dateringsgrundlag:

8 mønter fra 1000-tallet.

Af 25 dendrokronologiske dateringer er følgende 8 ældre end 1100:

Efter 868, efter 964, efter 1026, efter 1028, efter 1055, efter 1056, efter 1064, efter 1090 (NNU Rapport 22-2012; Bonde 2012).

¹⁴C-dateringer (95,4%): 624-883 (AAR-12924), 668-868 (AAR-12923), 677-872 (AAR-12922), 682-888 (AAR-12925), 687-887 (AAR-12927), 780-975 (AAR-13619), 895-1029 (AAR-12929), 898-1150 (AAR-12921), 985-1224 (AAR-12926), 1023-1172 (AAR-12930), 1023-1185 (AAR-12928) (Report 266, AMS ¹⁴C Dateringscenter, Aarhus Universitet).

Litteratur:

Jensen 2009, 2017, Jensen & Klinge 2016, Jensen & Møller 2010.

Stednavn: Algade 28

Journalnr.: ÅHM 5900

Lokalitetsnr.: 85

Datering: 1000-1100

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Handel, håndværk.

Centralitetsmarkør, undertype:

Varme håndværk, kolde håndværk, fiskeri.

Topografisk placering:

Ved Limfjordskysten og ved udløbet af Østerå.

Areal:

Se nedenfor.

Udgravningsaktivitet:

Undersøgelse udført i 2009. Den adskiller sig fra samtlige andre nyere sager ved ikke at involvere egentlig arkæologisk udgravning. Den udførtes stort set alene ved vandsoldning af en containerfuld jord, der i forbindelse med en bygningsrenovering var opgravet fra et kælderrum (anslået ca. 20 m²) af en entreprenør. Ved en besigtigelse af kælderrummet kunne det konstateres, at den opgravede jord stammede fra de ældste kulturlag med en tykkelse på op til 1 m over undergrundssandet. Fundlisten indeholder 70 X-numre.

Anlægstyper:

Ingen.

Fund:

Fiskekrog, glasperle, hvæssesten, kammageraffald, klinknagler, klæbersten, kværnsten (granatglimmerskifer), mønt, nål (dyreknogle) skifer, slagge, tak, tenvægt, vævevægt.

Dateringsgrundlag:

Den atypiske undersøgelse tillod kun en overordnet datering af stedet ældste kulturlag til 900-1000-tallet. Dateringen blev foretaget på basis af keramik og et enkelt møntfund (Knud den Store, 'Quatrefoil', 1017-1023).

Litteratur:

-

Stednavn: Vesterbro 68**Journalnr.:** ÅHM 6206**Lokalitetsnr.:** 112**Datering:** 800-1000**Centralitetsmarkør, hovedtype:**

Elite.

Centralitetsmarkør, undertype:

Rytterudstyr.

Topografisk placering:

Ved Limfjordskysten og ved udløbet af Østerå.

Areal:106 m².**Udgravningsaktivitet:**

Undersøgelse udført i 2013 i en kulturlagstykkelse på ca. 2,3 m. Undersøgelsens eneste vikingerelaterede fund var en isbrod fra det ældste lag på undergrundsfladen. Ingen anlæg blev dateret til vikingetiden. Kulturlagsdannelsen syntes først at begynde o. 1300 i forbindelse med befæstningsarbejde med voldgrav og lav vold.

Anlægstyper:

Ingen.

Fund:

Isbrod.

Dateringsgrundlag:

Isbrod fra vikingetid (Petersen 1951: 62).

Litteratur:

Jensen 2014.

Stednavn: Budolfi Plads**Journalnr.:** ÅHM 6295**Lokalitetsnr.:** 117**Datering:** 900-1100.**Centralitetsmarkør, hovedtype:**

Håndværk.

Centralitetsmarkør, undertype:

Kolde håndværk.

Topografisk placering:

Ved Limfjordskysten og ved udløbet af Østerå.

Areal:415 m² (kun en mindre del til undergrund).**Udgravningsaktivitet:**

Forundersøgelser udført på Budolfi Plads og i de omgivende gader i 2013 og 2015, samt egentlige og endnu uafsluttede udgravninger på Budolfi Plads i 2017-2019. I forundersøgelsernes søgegrøfter på den nordlige del af pladsen og under det stående "Budolfihus" (Algade 41), blev der

fundet stolpehuller fra vikingetiden. Ved de senere udgravninger i 2017 blev der igen fundet stolpehuller fra vikingetiden i undergrunden. En nedgravning blev desuden foreslået at være et grubehus. Anlæggene fra vikingetiden, der foreløbigt med nogen sikkerhed må siges, at udgøres af langhuse, er kun påvist inden for de ca. 35 m, der ligger nærmest Algade på pladsens nordlige del. Fundlisten indeholder 560 X-numre (foreløbigt antal). Den tidligere Budolfi Plads har i dag en bevaret kulturlagstykkelse på op til ca. 3 m, mens den når op på mindst 4,25 m i Algade lige nord for pladsen.

Anlægstyper:

Langhuse.

Fund:

Halvkuglekar, tenvægt.

Dateringsgrundlag:

Keramik og konisk tenvægt.

¹⁴C-datering (95,4%): 778-989 (AAR-21854), 894-1015 (AAR-21855). De to dateringer er sammenregnet til 892-984 (Report 1484, AMS ¹⁴C Dateringscenter, Aarhus Universitet).

Litteratur:

-

Stednavn: Algade 16

Journalnr.: ÅHM 6403

Lokalitetsnr.: 146

Datering: 884-1013

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Forsvar.

Centralitetsmarkør, undertype:

Befæstningsvold.

Topografisk placering:

Ved Limfjordskysten og ved udløbet af Østerå.

Areal:

146 m² (heraf kun en lille del til undergrund).

Udgravningsaktivitet:

Udgravning udført i 2016 i stedets 4 m tykke kulturlag. Undersøgelsen udførtes i mange små felter, svarende til nybyggeriets kælder, elevatorskakt, fundamenter og kloaktracé. Foruden middelalderlige husrester fra både træ- og stenhus, blev der nederst i kulturlagene registeret dele af en op 1,5 m høj, tørveopbygget vold fra vikingetiden. Fundlisten indeholder 156 X-numre.

Anlægstyper:

Befæstningsvold.

Fund:

Halvkuglekar, ring (kobberleg.)

Dateringsgrundlag:

¹⁴C-dateringer (95,4%): 605-676 (Poz-94627), 611-761 (Poz-94974), 650-768 (94629), 689-882 (Poz-94628), 695-891 (Poz-94657), 777-981 (Poz-94625), 884-1013 (Poz-94626). (Endnu 3 prøver afventer dateringsresultat).

Litteratur:

-

Stednavn: Algade 33**Journalnr.:** ÅHM 6488**Lokalitetsnr.:** 129**Datering:** 1000-1100**Centralitetsmarkør, hovedtype:**

Handel, håndværk.

Centralitetsmarkør, undertype:

Kolde håndværk, varme håndværk.

Topografisk placering:

Ved Limfjordskysten og ved udløbet af Østerå.

Areal:19,4 m².**Udgravningsaktivitet:**

Udført i 2015. Undersøgelsen bestod af to dele: 1: En undersøgelse af en kælderudgravning (19,4 m²), der af ejer var udført uden museets kendskab. Heri blev der registreret kulturlag fra 1000-tallet og et meget tvivlsomt grubehus. 2: Soldning af konfiskeret kulturjord fra kælderudgravningen og andre steder på samme grund. Fundlisten indeholder 90 X-numre.

Anlægstyper:

Grubehus – meget tvivlsomt.

Fund:

Enkeltkam, digel, fibel (fugleformet), glasperler, hvæssesten, klinknagler, kværnsten (granatglimmerskifer), mønt, smykkepatricer (Urnesstil), støberester, tenvægt (konisk), vægtlod, læder/produktionsaffald.

Dateringsgrundlag:

Mønt (Æthelred II, last small cross, 1009-1017).

Dendrokronologisk datering: 1060/61 (denro.dk rapport 13: 2016).

¹⁴C-dateringer (95,4%): 900-1147 (poz-82429), 906-1149 (Poz-82428), 1045-1252 (Poz-82427) (ÅHM 6488R006).**Litteratur:**

Jensen 2018.

Stednavn: Nørregade**Journalnr.:** ÅHM 6675**Lokalitetsnr.:** 143**Datering:** 730-951**Centralitetsmarkør, hovedtype:**

Infrastruktur.

Centralitetsmarkør, undertype:

-

Topografisk placering:

Ved Limfjordskysten og ved udløbet af Østerå.

Areal:

Se nedenfor.

Udgravningsaktivitet:

Undersøgelse i 2016, der bestod af en overvågning af kloaktracégravning i gadens vestlige del fra Bredegade til krydset med Sankt Hans Gade – i alt ca. 180 m. Jord fra udvalgte anlæg blev hjemtaget til soldning, mens metaldetektor blev anvendt i den grad som tracéets gravekasse af jern tillod. En tværgående grøft i to faser med ledsagende hegn synes at markere en form for østlig afgrænsning af vikingetiden eller 1000-tallets bebyggelse. Desuden synes også undergrundens ardspejls spor at være afgrænset samme steder. Fundlisten indeholder 71 X-numre. Kulturlagstykkelsen var op til ca. 2,6 m.

Anlægstyper:

Ardspor, grøfter.

Fund:

Hvæssesten, (skifer).

Dateringsgrundlag:

Skifer.

¹⁴C-datering (95,4%): 730-951 (Poz-98375) (ÅHM 6675R006).

Litteratur:

-

Stednavn: Vingårdsgade/Jernbanegade/Budolfi Plads/Algade

Journalnr.: ÅHM 6713

Lokalitetsnr.: 147

Datering: 1050-1100

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Elite, handel, håndværk, infrastruktur.

Centralitetsmarkør, undertype:

Kolde håndværk, varme håndværk.

Topografisk placering:

Ved Limfjordskysten og ved udløbet af Østerå.

Areal:

Se nedenfor.

Udgravningsaktivitet:

Overvågning af kloak- og ledningsrenoveringer i 2016-2017 i gaderne Algade, Budolfi Plads, Jernbanegade og Vingårdsgade. Udgår samlet en strækning på omtrent 430 m i de nævnte gader. Kulturlagstykkelsen lå generelt i omegnen af 3 m, dog stigende til 4 m i Algade. Fundlisten indeholder 2134 X-numre (mangler endnu enkelte registreringer). Der registreredes bl.a. omfattende rester af byens befæstning, bebyggelse, gader og kirkegård til Skt. Peders kirke – alt sammen fra høj- og senmiddelalder. Desuden registreredes bebyggelse og gader fra vikingetid/ældre middelalder i Algade og Jernbanegade. I Algade nåedes der ikke kontakt til de ældste lag. Der var endnu op til ca. 75 cm bevarede kulturlag under tracéets bund. Dateringsmæssigt blev der nået ned til midten af 1000-tallet. Til den ældste registrerede bebyggelse i anden halvdel af 1000-tallet kan der knyttes håndværk i form af fund fra bronzestøberi og formodentlig fra en mønt-smedje.

Anlægstyper:

Gade, hus.

Fund:

Bronzebarrer, digler, fibler, glasperle, isbrod, klæbersten, kværnsten (granatglimmerskifer), mønter, møntblanketter, skifer (hvæssesten), slagge, støbeaffald, støbeform, tak, vægte, vægtlodder, vævevægt, Østersøkeramik, læderaffald.

Dateringsgrundlag:

To mønter fra Svend Estridsen, 3 fibler og to støbeformsrester i Urnesstil. (Afventer resultater på naturvidenskabelige dateringer og flere møntbestemmelser).

Litteratur:

Jensen 2018.

Enkeltfund/løsfund

Stednavn: Østerå

Journalnr.: Prt.nr. 16258

Lokalitetsnr.: -

Datering: 985-991

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Handel

Centralitetsmarkør, undertype:

-

Topografisk placering:

Ved Limfjordskysten og ved udløbet af Østerå.

Fund:

Mønt (Æthelred II, Exeter, second Hand Type). Den løsfundne mønt med har fundoplysninger. Fundet blev gjort enten i 1862 eller 1884/85. Fundstedet angives både som "i en have der fra Søndergade gik ned til Østerå", og som "ved Østeraa". Haverne ved Søndergade går ikke ned til Østerå, men til Østergravens Å.

Litteratur:

Riismøller 1942: 10.

Stednavn: Niels Ebbesensgade/Danmarksgade

Journalnr.: ÅHM 2937

Lokalitetsnr.: -

Datering: 1024-1030

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Handel.

Centralitetsmarkør, undertype:

Topografisk placering:

Ved Limfjordskysten og ved udløbet af Østerå.

Fund:

Mønt (Knud den Store, 'Pointed helmet', 1024-1030). Sagen indeholder kun denne Knud den Store-mønt, der i 1954 blev fundet ved fjernvarmeudgravning på hjørnet af Niels Ebbesensgade og Danmarksgade ved Frederikstorv.

Litteratur:

-

Stednavn: Rantzausgade/Mølle Plads

Journalnr.: ÅHM 2571

Lokalitetsnr.: 18

Datering: 1000-1100.

Centralitetsmarkør, hovedtype:

Centralitetsmarkør, undertype:

Topografisk placering:

Ved Limfjordskysten og ved udløbet af Østerå.

Fund:

Orientalisk remseslag (2571X298) af bronze. Fundet optræder som løsfund i udgravningssagen ÅHM 2571, der omhandler udgravningen af den middelalderlige borg ved Rantzausgade/Mølleplads. Denne udgravning udførtes helt eller delvist samtidigt med udgravningen ÅHM 2864 i Algade 11, og sagerne deler endda delvist gravebøger. Til begge undersøgelser hører en mængde detektorfund, der blev gjort i Nørholm grusgrav i den udkørte jord. Spørgsmålet er, om beslaget i virkeligheden stammer fra Algade 11, hvor det tidsmæssigt hører langt bedre hjemme.

Litteratur:

Et identisk beslag fra Nørholm er omtalt i Roesdahl et al. 2014 s. 45f.

Litteratur

- Arentoft, E. 1985: Sankt Albani Kirke. I: E. Arentoft, V. Brandt & F. Grandt—Nielsen: *Albani Kirke & Torv*. Fynske studier XIV. Odense.
- Arentoft, E. 1986: *Rideudstyr og ridning i Danmark gennem tiden ca. 1050-1400, især på baggrund af analyser af jordfundne oldsager*. Upubl. hovedfagsspeciale i middelalderarkæologi, Aarhus Universitet.
- Ashby, S.P. 2011: An Atlas of Medieval Combs from Northern Europe. *Internet Archaeology* 30. <http://dx.doi.org/10.11141/ia.30.3>
- AUD: *Arkæologiske Udgravninger i Danmark 1984-2011*. Rigsantikvarens Arkæologiske Sekretariat (ed.). København.
- Bonde, N. 2012: *Dendrokronologisk undersøgelse af tømmer fundet ved arkæologisk udgravning I Algade 9, Aalborg*. NNU Rapport 22-2012.
- Bonde, N. & O.H. Eriksen 2004: *Dendrokronologisk undersøgelse af træ fra udgravning I Algade ud for nr. 19, Aalborg*. NNU Rapport nr. 7-2004.
- Christensen, A.S. 1988: *Middelalderbyen Odense*. Aarhus.
- Clark, J. (ed.) 1995: *The Medieval Horse and its Equipment. C. 1150-1450*. Medieval Finds from Excavations in London 5. London.
- Grandt-Nielsen, F. 1982: Arkæologiske iagttagelser ca.1000-1200. In: H. Thrane et al. (red.): *Fra boplads til bispeby. Odense til 1559. Odense Bys Historie bind 1*. Odense, s. 160-175.
- Gjedde, F. 1990: *Store Nygade-Kvarteret i Aalborg. Portræt af en bydel. Aalborg-bogen 1990*. Aalborg.
- Gossler, N. 2011: *Reiter und Ritter. Formenkunde, Chronologie, Verwendung und gesellschaftliche Bedeutung des mittelalterlichen Reitzubehörs aus Deutschland*. Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte Mecklenburg-Vorpommerns 49. Schwerin.
- Hatting, T. 1992: Cats from Viking Age Odense. *Journal of Danish Archaeology* 9 1990, p. 179-193.
- Hbg. = P. Hauberg 1900: *Myntforhold og Udmyntninger i Danmark indtil 1146*. København.
- Heijne, C.v. 2004: *Särpräglat. Vikingatida och tidigmedeltidamyntfynd från Danmark, Skåne, Blekinge och Halland (ca 800-1130)*. Stockholm.
- Henriksen, M. B. 2016: *Odenses opståen. En gennemgang af udvalgte jordfundne genstandsgrupper fra Odense købstad med henblik på at eftervise spor af aktiviteter i sen jernalder og vikingetid*. Arkæologisk Rapport nr. 527. Odense.
- Iørgensen, C. 1934: Det underjordiske Aalborg. *Fra Himmerland og Kjær Herred XXIII 1934*. Aalborg, p. 263-315.

- Iørgensen, C. 1940: *Aalborg i Tusind Aar. Hvad Fundene fra Udgravningerne i Byen kan fortælle*. Aalborg.
- Jacobsen, J.A. 2001: *Fynske jernalderboplader 2. Odense herred. Skrifter fra Odense Bys Museer 1:2*. Odense.
- Jensen, C.V. 2009: Vikingetid og middelalder i Algade 9 – den arkæologiske undersøgelse. *Årsberetning 2008. Nordjyllands Historiske Museum*. Aalborg, p. 19-29.
- Jensen, C.V. 2014: ...mellom grawern... Arkæologi i Vesterbro 68. *Årbog 2013. Nordjyllands Historiske Museum*. Aalborg, p. 19-24.
- Jensen, C.V. 2017: En kritisk analyse af Aalborgs ældste bebyggelse før ca. 1000 på grundlag af de arkæologiske kilder. Upubliceret speciale. Aarhus Universitet.
- Jensen, C.V. 2018: På sporet af kongens møntsmedje i 1000-tallets Aalborg. *Årbog 2017. Nordjyllands Historiske Museum*. Aalborg, p. 51-57.
- Jensen, C.V. & C. Klinge 2016: Algade 9 i Aalborg. Husenes udvikling fra vikingetid til nutid. *Kuml 2016, Højbjerg*, p. 195-253.
- Jensen, C. V. & Møller, S.B. 2010: Algade 9 gør Aalborg ældre. *Nordjyllands Historiske Museums Årbog 2009*, p. 99-105.
- Jensen, J.S. 1991: The Royal Collection of Coins and Medals, Copenhagen 1984. Acquisitions of Finds. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1986-86*, p. 113-131.
- Johansen, E., B.M. Knudsen & J. Kock 1992: *Fra Aalborgs fødsel til Grevens Fejde 1534*. Aalborg Historie 1. Aalborg.
- Kock, J. & P.B. Vegger 1982: Keramik og dets datering – fra to udgravninger i Aalborg. *Hikuin 8*, p. 115-124.
- Møller, S.B. 1996: Upubliceret udgravningsrapport (Aalborg Historiske Museum) ÅHM 2481R23.
- Møller, S. B. 2000 – med bidrag af Niels Lynnerup og Lene Møllerup: *Aalborg gråbrødre-kloster. Marked, by og kloster*. Aalborgbogen 2000.
- Møller, S.B. 2003: Østerå – Aalborgs middelalderlige havn. *Fra Himmerland og Kjær herred 2003*, p. 57-76.
- Møller, S.B. 2008: Aalborgs ældste tid – perioden ca. 900-1200. In: H. Andersson, G. Hansen & I. Øye (eds.): *De første 200 årene – nyt blikk på 27 skandinaviske middelalderbyer. UBAS – Universitetet i Bergen Arkeologiske Skrifter. Nordisk 5*. Bergen, p. 195-214.
- Nielsen, E. 1983: Sct. Jørgensgården i Odense. *Fynske Minder 1982*, p. 61-74.
- Nielsen, J.N. 1997: Alabu. *Skalk 1997: 5*, p. 5-9.

- Petersen, J. 1951: *Vikingetidens Redskaper*. Oslo.
- Riismøller, P. 1942: *Aalborg. Historie og hverdag*. Aalborg.
- Riismøller, P. 1960: Nålemageren i Strandstien. *KUML. Årbog for Jysk Arkæologisk Selskab* 1960. Højbjerg, s. 117-134.
- Riismøller, P. 1961: Aalborg Historiske Museum 1960-61. *Fra Himmerland og Kjær Herred 1961*, s. 195-202.
- Riismøller, P. 1962: Aalborg Historiske Museum 1961-62. *Fra Himmerland og Kjær Herred 1962*, s. 239-247.
- Roesdahl, E., S.M. Sindbæk & A. Pedersen (eds.) 2014: *Aggersborg i vikingetiden. Bebyggelsen og borgen. Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter 81*. Højbjerg.
- Runge, M. & J. Hansen (eds.) 2017: *Knuds Odense – vikingernes by*. Odense.
- Runge, M. & M.B. Henriksen 2018: The origins of Odense – New aspects of early urbanization in southern Scandinavia. *Danish Journal of Archaeology* 2018, s. 2-68.
- Runge, M., M.R. Beck, M.M. Bjerregaard & T. B. Sarauw (red.) *in press: From central space to urban place. From the central spaces of the Iron Age to the cities of the Middle Age*. Kulturhistoriske studier i centralitet – Archaeological & Historical Studies in Centrality, vol. 5. Odense